

לידיעות ש"ה, עמ' 104

בידיעות החברה העברית וכו' ש"ה, עמ' 104 השתדלתי להוכיח, שג' התוספתא אהלות פט"ז ה"ה: "בדק ומצא שם חרס הרי זו כבתולה" היא הנכונה. דברי היו מכוונים בעיקר כלפי הגירסא: "אין זו בתולה" שהיא בלי שום ספק תיקון ע"פ הבבלי נדה ח' ב'. אבל עכשו נ"ל, כי יתכן מאד שצ"ל בתוספתא שם: בדק ומצא שם חרס הרי זו כבתולה. והסופרים שכתבו כאן כמה פעמים "בתולה", החליפו בשיגרת עין את התבה הזאת. וע"פ זה מתורץ מה שהקשיתי בידיעות שם, למה אמרה התוספתא: כבתולה ולא: בתולה. (אבל עיין בר"ש שם ובר"מ שאביא להלן).

בכל אופן נ"ל ברור שכן גרס בתוספתא הרמב"ם בפ"ט מה' טומאת מת ה"ו: העמיק אפילו מאה אמה ומצא חרש הרי זו כבתולה (כ"ה בד' קושטא. ובד"ח: כבתחילה) וצריך להעמיק עד שיגיע לבתולה. הגיע למים הרי זו כבתולה. וברור שהרמב"ם העתיק כאן ע"פ התוספתא, עיי"ש.

ש. ליברמן

סודר — Cidarim

במאמרו על "הכתובות היווניות מבית שערים", ידיעות ה', ע' 87 מביא ד"ר שובה את ההערה הלטינית על cidarim, כלומר הסודרין "אשר רבני היהודים שמים על ראשם בשבת" — הערה מעניינת המקבלת את אשורה מכמה מקומות תלמודיים. על זה שהסודר היה כעין מצנפת רק לתלמידי חכמים מעידים המאמרים, שציננס לוי במלונו ד"ה: סודרא (השוה גם קרויס, *Talm. Arch.* 603 I, הערה 531). אפשר להביא ראיה, שדווקא בשבת היו רגילים חכמים ללבוש את הסודר: ירוש. יבמות פרק י"ב (דף י"ב ע"ד שורה 17) סדרה יקר של רבי לעזר מטלק לה; בירוש. שבת פ"ו (ח' ע"א שורה 51): סידרה (= סודרה) יקר רבי אלעזר מטלק ליה, ופירוש הדבר: ר' אלעזר היה משליך את סודר הכבוד שלו (אם הוא נקרע בהלוכו ביום השבת, כי על שבת מדובר בשני המקומות). הרי ברור שתלמידי חכמים (*repites = rebbites* של הכותב הלטיני) נתנו את הסידרה (*cidarim*) בראשם, והוא שמש להם לאות של כבוד, שהבדלים משאר בני אדם, כמו "הגולתה" והמעפורת, שאותן לבשו רק ת"ח (ע' לאלה: *MGWJ* 1933, p. 364. ד"ה: ריגלותיה, וע' עוד בפתיחת ר"ש סיריליאן לברכות, הוצ. להמן, בראש "חלק ג").

ש. קל.

דברי בקורת

David Diringer, *l'Alfabeto nella Storia della Civiltà,*
con preliminari di Guido Mazzoni, Firenze, S. A. —

G. Barbèra editore, 1937, pp. 800.

כוחו של דירינגר יפה בסקירות מקיפות. את כשרונו זה גילה בספרו הראשון *Le iscrizioni antico-ebraiche Palestinesi*, שהוא אוסף מלא של כל הכתובות השמיות אשר נתגלו ונמצאו בא"י בצירוף ביאורים ממצים ומקיפים⁴. גם ספרו החדש הזה הוא אוסף מלא

(1) ראה גינזברג, ידיעות ב', ג'—ד', עע' 48—49.